

היש חיים ללא להקה?

מאת
רות אשל

רק משנוכחו, שצעירים מהם מתקבלים ללהקה, כבר החלו להופיע, ששערות השיבה הראשונות מבצבצות, נוספו הקמטים סביב העיניים, שהירכיים החלו להשמין, הם נתקפים לפתע בבהלה של הרגע האחרון, נישאים, מקימים משפחה, ופותחים סטודיו למחול. לרבים תשאר צלקת בנפשם.

המעטים שיתקבלו ללהקה יווכחו מהר שמדיניות הלהקה ורצון הכוריאוגרפים השונים הם הקובעים לגביהם. הם דומים לצבעים דוממים, שרק אם ישתמש בהם הצייר, יפיח בהם חיים ויופים יתגלה. לרבים מהם, הכבוד והיוקרה בעצם השתייכותם ללהקה מקצועית מכובדת והעליה על הבמה תהיה הפיצוי הכמעט יחיד להרבה תסכול. תלותם בלהקה היא מוחלטת. אם יעזבו, מה יעשו? מה יעשה רקדן שחונך כפי שהם חונכו, ללא להקה?

התנאים להוצרות המצב שתיארת נוצרו מכיון שבתוכנית לימודי המחול לא נכללו מתן הכלים ליצירה במחול ואימפרוביזציה. הם לא תורגלו להפעיל את דימונם, ולבחור בין אפשרויות רבות, לקחת אחריות על החלטתם ובחירתם, ונעשו תלויים לחלוטין בהפעלתם על ידי גורם חיצוני. במקום שהמחול יהיה מגוף לשמחת חיים, העזה וסקרנות, יצרנו רקדנים שאחריות האמון השתלטה על מחשבתם ועיצבה את גופם. תהליך זה, המלווה בכזבוז אדיר של רצון וכשרון, יוצר אמנות ממוסדת, הקופאת על שמריה.

אי אפשר לבנות כלי ללא השינון והחזרה, הדיוק והמשמעת, אך יש לשמור, לעודד ולפתח בעזרת ידע את המחשבה היצירת, שלא תכבל באזיקים ובכבלים אל חוקים וכללים עד שתתנוון לחלוטין. המורה חייב שתהיה לו המודעות והרגישות לאיזון עדין זה.

הטענה, שכשרון היצירה הוא מתת-שמים, המיועד ליחיד סגולה, לגאונים בלבד, והעוטה את כל הנושא במעטה של מיסטרין, מוטעית מיסודה ומיושנת.

קיימים מערכי-שיעור ותרגילים רבים להבנת הקומפוזיציה במחול. יש ספרות עניפה המטפלת בהרחבה בנושאים היסודיים בצורה של הצגת בעיות. כל פתרון לבעיה דורש מהאדם מחשבה יצירתית.

אציין חלק מזערי מהנושאים שבהם יש לטפל:

הם אוהבים להתכרבל בשפע של בדים וצעפים ישנים. לשים עגילים ענקיים בתנוכי אוזניהם ולעטר צווארם בצבעוניות מרשרשת של שרשראות מבהיקות. הדמיון והצורך להתבטא - חברו עבורם יחד במחול, והתנועות שופעות מהם בטבעיות וללא מעצורים. פתוחים ונועזים במחשבותיהם, יוצרים ורוקדים הילדים.

כדי שהגוף, שהוא הכלי, לא יגביל את היצירה, יש צורך לאמנו במשך שנים, לתרגלו, ומעל לכל, לחזור ולשנן. יש להפוך את הגוף ההפכףך, השופע חיים, לכלי אמין, מדויק וממושע, שישרת ויקרין השראה.

המבקשים להיות רקדנים, יאלצו להתמודד עם האתגרים הטכניים הקשים, שמציבה אמנות זו בימינו. בשעוריה המחול הילדים יצברו ידיעות לפי שיטות למידה שונות ומילון תנועות מדויק. הם יצטרכו להזרים כמויות אדירות של אנרגיה ואדרנלין לגופם כל יום, במשך שעות ושנים רבות. בלהט נעוריהם לא יעשו עדיין את מאזן הכוחות. משנסתיים האמון היומי, הם כה תשושים, עד שהעולם, על התרחשויותיו, אתגריו ולבטיו - מהם והלאה. מחשש שלא יעמדו באתגרים הטכניים בעודם צעירים, הם מוותרים על פעילויות חברתיות, טיולים, חברים וישנם מעטים, המנסים להשתמט אפילו מחובות לאומיות. האופקים הרחבים שמסביבם, על שפע צבעיהם, מתגמדים לארבעת כותלי הסטודיו.

הם נעשים יותר מודעים למה מקובל בתחום אמנותם. היות ותורגלו במשך שנים לבצע תבניות מדויקות של תנועות, מבלי שבמקביל עשו אימפרוביזציות ולמדו את יסודות הכוריאוגרפיה, החלו לחדול מלהיות יצירתיים.

עוד מעט ויהפכו לחלק מהצמחיה הגדלה מסביב ללהקות המחול הממתינה במשך שבועות, חודשים ושנים כדי להתקבל ללהקה - המסגרת היחידה בה יוכלו לממש את חלומם לרקוד על הבמה. כאשר זמנו המועט והיקר של הרקדן מתחיל לחלוף, נתקפים צעירים אלה במצב-ירוח, עצבנות וכאון, הפוגמים באיכות עבודתם ומשרים סביבם אווירה קשה. הם יודעים שהם חייבים עכשיו, מיד, לפרוץ קדימה, מהר, גבוה, ככל שיוכלו, לפני שהגוף יתחיל להגביל אותם. הם חסרי אונים, לוקחים שעוריי-טכניקה במחול ומחכים "שיקחו ויפעילו אותם". הם עברו כבר דרך כה ארוכה, שאם לא יתקבלו ללהקה, ולא יעלו על הבמה, ייראו בעיני עצמם ובעיני סביבתם ככשלוון.

במקום רקדנים פאסיביים, שכל עתידם תלוי בלהקה, במנהלה או בכוריאוגרף שיפעילו אותם, יגדלו רקדנים בוגרים, אמנים שהיצירתיות התפתחה אצלם למלוא היקפה באופן הרמוני, כתוצאה מפעילות גומלין של ידע טכני, יכולת ביצוע, כושר יצירה, נסיון חיים וכשרון.

אך מעבר לבעיית המחול המקצועי, קיימים אלפי ילדים, הלומדים מחול במשך שנים ספורות, כחלק מחינוכם הכללי. לא יתכן שבזמן המועט שהם מקדישים לאמנות התנועה, ילמדו אך ורק תבניות של תנועות. כמובן שיש לנסות לחזק, ליצב ולעודן את הגוף עד כמה שהדבר ניתן במסגרת הזמן הנתון, אך אסור לשכוח שבאמצעות המחול יש לחנך את הילדים לטעם טוב, לתרבות ולחוש בקורת בריא. היות וכל התהליכים היצירתיים, בין שמדובר ביצירת פיוט, מוסיקה, המצאה טכנולוגית, או תכשיר רפואי, דומים למדי, יוכלו הילדים ליישם בעתיד את שלמדו בתנועה בכל אשר יעסקו.

בעזרת המחול נראה יותר אנשים שעבורם העולם עשיר, מלא חוויות וצבע, תוסס ודינאמי. אנשים סקרנים, בעלי יוזמה, מעוררים בחברה, מקבלים ומעניקים לה השראה.

מרחב: מרחב אישי, כללי, כוונים שונים, התקדמות במסלולים שונים, גבהים שונים, רוחבים שונים, בהתייחסות לתנועות של אחרים, התקדמות של יחיד, בזוגות, בקבוצה וכו'. מודעות לגוף: חלקי גוף שונים, שינוי יחסים בין חלקי גוף, עבודה על מיגבלה תנועתית וכו'. זמן: מהירויות שונות, תנועה ומקצב. תנועה וצורה: קו, חלל, צבע ואור, איכויות המרקם. כוח: איכויות שונות של כוח, בלימה והפעלה.

הנושאים הבסיסיים יובאו לתלמיד באופן פשוט וימלאו אותם בתוכן, בהתאם לגילו ויכולתו הטכנית. יחד עם התבגרותם והגברת עוצמת-התבוננותם של החניכים, כתוצאה מחשיפה מתמדת לבעיות ופתרון, יוכלו לחקור כל נושא באופן יותר מעמיק. במקביל, תתעורר אצלם סקרנות להכרת האמנויות האחרות, היכולת להבחין בין השווה והשונה בעקרונות היסוד. חשוב להבין, שמדובר בתהליך דינאמי, חי ומתמשך, ולא בנושא, שאפשר לדחות אותו עד שהתלמיד יתבגר ו"תהיה לו טכניקה".

ספרות מומלצת בנושא החינוך לתנועה:

Ruth Lovell Murray:

Dance in Elementary Education (ניתן להזמין בחנויות הספרים)

Barbara Mettler:

Materials of Dance as a Creative Art Activity

Mettler Studios, 3131 N. Cherry Ave., Tuscon, Arizona
85719 U.S.A. (ניתן להזמין ישירות מהמו"ל)

Viola Spolin:

Improvisation for the Theatre

Viola Spolin, c/o Northwestern University Press,
1735 Benson Ave., Evanston, Ill. 60201, U.S.A.

(בחנויות הספרים או ישירות מההוצאה)

גליון:

יסודות בחינוך לתנועה לילדים
(בהוצאת מכון וינגייט)

נירה נאמן וחנה ברטל
התנועה, מודעות ויצירה
(בהוצאת ספרית פועלים)